

1. BEVEZETÉS

GÉPI INTELLIGENCIA I.

Fodor János

BMF NIK IMRI

NIMGI1MIEM

TARTALOMJEGYZÉK I

1 TUDNIVALÓK

- A tantárgy és előadója
- Rövid tematika
- Irodalom
- Követelmények
- Ütemezés

2 BEVEZETÉS

- Intelligencia
- Mesterséges intelligencia
- Számítási intelligencia

3 FUZZY RENDSZEREK

- Bizonytalanság
- Fuzzy
- Komplex rendszerek
- Kereskedelmi alkalmazások

4 KÉTÉRTÉKŰ LOGIKA, KLASSZIKUS HALMAZOK

TARTALOMJEGYZÉK II

- Klasszikus halmazok

5 FUZZY HALMAZOK

- A tantárgy neve: **Gépi intelligencia I.**
- A tantárgy kódja: **NIMGI1MIEM**
- Óraszám: **22 óra** (előadás)
- A tantárgy előadója: **Dr. Fodor János egyetemi tanár**
  - BMF NIK Intelligens Mérnöki Rendszerek Intézete
  - E-mail: **fodor@bmf.hu**
- A tantárgy oktatásának célja: korszerű, egységes keretbe illesztett, szisztematikus bevezetés a **számítási intelligenciába** (computational intelligence).
- Főbb témák:
  - **FUZZY HALMAZOK ÉS LOGIKA** (GI 1),
  - **NEURÁLIS HÁLÓZATOK** (GI 2),
  - **GENETIKUS ALGORITMUSOK** (GI 2).

RÖVID TEMATIKA

BEVEZETÉS A gépi intelligencia Zadeh-féle megközelítése: mesterséges intelligencia (artificial intelligence) és számítási intelligencia (computational intelligence). A gépi intelligencia alapfogalmai és története.

FUZZY HALMAZOK ÉS LOGIKA A fuzzy logika alapjai. Fuzzy halmazok és relációk. Fuzzy aritmetika. Fuzzy logika. Fuzzy szabályalapú rendszerek. Fuzzy nemlineáris szimuláció. Fuzzy preferenciák és döntések. Fuzzy klasszifikáció.

NEURÁLIS HÁLÓZATOK Neurális hálózatok. Stabilitás. Tanulás. Tanuló hálózatok. Alkalmazások. A hálózatok megvalósítása.

GENETIKUS ALGORITMUSOK A genetikus algoritmusok alapjai. Fejlett genetikus algoritmusok. Genetikus algoritmusok implementációja és alkalmazásai.

SOFT COMPUTING Lágy számítási módszerek. Hibrid rendszerek.

IRODALOM

- Fodor J. : Gépi intelligencia I, 2009/2010 I. félév; az előadás diái (PDF)
- Kóczy T.L., Tikk D.: Fuzzy rendszerek, Typotex, Budapest, 1994.
- T.J. Ross: Fuzzy Logic with Engineering Applications, McGraw Hill, New York, 1995.
- Egyéb segédletek: Internetes elérhetőségű tananyagok, óránként, témakörönként ajánlva

- A félév során egy ZH (november 5), max. 50 pont szerezhető.
- A félév végi aláíráshoz ebből legalább 25 pontot meg kell szerezni.
- Pótlásra, javításra a vizsgaidőszak első 10 napjában egy alkalommal, előre meghatározott időpontban van lehetőség.
- A vizsgaidőszakban: írásbeli vizsga, max. 50 pont szerezhető.
- Ha az írásbeli vizsgán elért pontszám 25-nél kevesebb: elégtelen (1) érdemjegy.
- Legalább 25 pont elérése esetén az összpontszám (ZH + V) alapján az érdemjegy:

Pontszám	Érdemjegy
86 – 100	jeles (5)
74 – 85	jó (4)
62 – 73	közepes (3)
50 – 61	elégséges (2)
0 – 49	elégtelen (1)

DÁTUM	TÉMAKÖR
szeptember 10	Bevezetés. A fuzzy logika alapjai.
szeptember 17	Nincs előadás!
szeptember 24	Nincs előadás!
október 1	Alapvető fogalmak. Standard műveletek.
október 8	Általános műveletek fuzzy halmazokon.
október 15	Fuzzy számok. Aritmetikai műveletek.
október 22	Fuzzy relációk.
október 29	Speciális fuzzy relációk. A kiterjesztési elv.
NOVEMBER 5	ZÁRTHELYI DOLGOZAT!
november 12	Rektori szünet!
november 19	Fuzzy irányítási rendszerek.
november 26	A Mamdani-féle módszer és alternatívái (Sugeno, TSK).
december 3	Fuzzy osztályozás és klaszterezés.
december 10	Összefoglalás, áttekintés.

Bevezetés

- A mérnöki problémák egyik része vagy analitikusan, vagy numerikus algoritmusok alkalmazásával megoldható.
  - A megoldás során szükség lehet nagy teljesítményű számítógépre, de nincs szükség intelligenciára (csak egy billentyű leütésére, majd várni az eredményre).
- A mérnöki problémák másik része esetleg könnyen megfogalmazható, de
  - a megoldásukra szolgáló algoritmusok számítási igénye „majdnem végtelen”;
  - sőt, esetleg egyáltalán nem létezik ezeket megoldó algoritmus.
- Ha nincs hatékony algoritmus, a megoldáshoz **intelligenciára** van szükség.

NÉHÁNY PÉLDA

- Felismerés, azonosítás
  - Jelek, fonémák, illatok
  - Gépi látás (arcfelismerés, tárgyak felismerése)
  - Kézírás felismerése
- A természetes nyelv mondatainak jelentése (lekérdezések)
- Orvosi diagnosztika, képek és jelek értelmezése
- Komplex játékok (go, stratégiai)

E PROBLÉMÁK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

- nehezek (az ember számára is!)
- nem rendelkeznek minden részletében tisztázott fix megoldó mechanizmussal
- emberi szakértelem, **intelligencia**, intuíció, gyakorlati tapasztalat szükséges – heurisztikus ismeretek
- megelégszünk „elég kedvező” megoldással
- ma általában az ember a jobb.

Mi az emberi intelligencia?

Intelligencia

- Az intelligencia fogalma alatt általában az érvelés, tervezés, problémamegoldás, absztrakt gondolkodás, tanulás, valamint a gondolatok és nyelvek megértésének képességét értjük.
(Wikipédia, <http://hu.wikipedia.org/wiki/Intelligencia>)
- Számomra az emberi intellektuális kompetenciának tartalmaznia kell a **problémamegoldás** képességeit, amelyek segítik az egyént, hogy leküzdjön valódi problémákat és nehézségeket, amelyekkel szembesül és amikor szükséges, hatékony termékkel álljon elő – és tartalmaznia kell a **probléma megtalálásának**, illetve **megteremtésének** képességét és ezen keresztül megalapozva az **új tudás** megszerzését.
(Howard Gardner)

Mesterséges intelligencia

- A gépi intelligencia emulálja, vagy lemásolja az emberi ingerfeldolgozást (érzéketfeldolgozást) és a döntéshozó képességet számítógépekkel. Az intelligens rendszereknek **autonóm tanulási képességekkel** kell bírniuk és alkalmazkodniuk kell tudni **bizonytalan, vagy részlegesen ismert** környezetekhez.
(Cihan H. Dagli)
- A mesterséges intelligencia kutatásának célja az, hogy a számítógépeket alkalmassá tegyük az emberi intelligenciával megoldható feladatok ellátására.
(Yoshiaki Shirai és Jun-ichi Tsujii)

- A mesterséges intelligencia a számítástudomány azon részterülete, amely intelligens számítógépes rendszerek kifejlesztésével foglalkozik. Ezek pedig olyan hardver/szoftver rendszerek, amelyek képesek 'emberi módon' bonyolult problémákat megoldani: az emberi gondolkodásmódra jellemző következtetések révén bonyolult problémákra adnak megoldást, a problémamegoldást teljesen önállóan végzik, vagy közben kommunikálnak környezetükkel, tapasztalataikból tanulnak, stb.
(Sántáné Tóth Edit)
- Az olyan funkciót teljesítő gépi rendszerek létrehozásának a művészete, amikhez intelligencia szükséges, ha azt emberek teszik.
(Kurzweil, 1990)
- Annak tanulmányozása, hogy hogyan lehet számítógéppel olyan dolgokat művelni, amiben pillanatnyilag az emberek jobbak.
(Rich and Knight, 1991)

AZ MI A 60-AS ÉVEKBEN

- **1956:** Dartmouth College-i konferencia, megszületik a név
- **Célok:**
  - az emberi gondolkodás számítógép segítségével történő reprodukálása
  - általános célú, általános technikákat alkalmazó rendszerek készítése (pl. világbajnok sakkprogram, univerzális gépi fordítás)
- LISP – az MI első programnyelve
- eredmények kétszemélyes játékokban (dáma, sakk)
- Szembesülés a valósággal:
  - kombinatorikus robbanás: nem elég gyorsabb hardver, nagyobb memória
  - nyelvi fordítók: nem elég elektronikus szótárra alapozott szóbehelyettesítés és nyelvtanra alapozó egyszerű szintaktikai transzformációk alkalmazása; a kontextus kulcskérdés

AZ MI A 70-ES ÉVEKBEN

- Cél: szűkített feladatosztályok megoldására speciális technikák kifejlesztése
- logika alapú programnyelvek – Prolog, Planner
- heurisztikus keresési technikák
- tudásábrázolási módszerek
  - szabályalapú, keretalapú tudásábrázolás
  - adatbázis, objektum-orientált programozás
- kognitív modellek
- MYCIN – orvosi diagnosztikai (szakértő) rendszer

AZ MI A 80-AS ÉVEKBEN

- Célok:
  - konkrét feladatok megoldása – piaci viszonyok közt – mesterjelölt szinten
  - 5. generációs számítógép (Prolog nyelv gépi kódként)
- tudásalapú szakértő rendszerek (külön tudásbázis + következtető mechanizmusok, tanácsadás, indoklás)
- shell-ek, módszertanok
- nem klasszikus logikák, bizonytalanság kezelése

AZ MI A 90-ES ÉVEKTŐL

- Újra felfedezett ötletek – jobb hardverrel és növekvő matematikai háttérrel
- elosztott tudás reprezentálása (mesterséges neuron háló, genetikus algoritmus, ágens szemlélet)
- döntéelmélet és valószínűségi következtetés (valószínűségi hálók)
- beszédfelismerés (rejtett Markov modellek)
- úrkutatás, Deep Blue
- nyelvi fordítók
- robotika (gépi látás, gépi tanulás)

A HAGYOMÁNYOS MI JELLEMZŐI

- A hangsúly a szimbolikus reprezentációkon és módszereken van.
- Szigorú logikai kalkulus alapú.
- „Top-down” megközelítés (először a probléma struktúráját vizsgálja, az intelligens rendszer e struktúrára épül).
- Bizonytalanság, pontatlanság korlátozott kezelése.

Bár a mesterséges intelligencia fogalma önmagában elegendő lenne arra, hogy magába foglaljon a fentiekől eltérő jellemzőket is, a hagyományos MI művelői élesen megkülönböztetik magukat a többiektől, éppen a felsorolt jellemzők által.

Ezért van szükség a **számítási intelligencia** fogalmára.

Számítási intelligencia

A **számítási intelligencia** (computational intelligence) olyan problémákkal foglalkozik, amelyek megoldására nincs hatékony algoritmus — vagy azért, mert nem lehet ilyet megfogalmazni, vagy azért, mert a megoldásukra szolgáló létező algoritmusok nem hatékonyak.

- A valódi alkalmazások komplexek. A komplexitás egyik fő oka a **bizonytalanság**; ez a rendelkezésre álló információ mennyiségétől és minőségétől függ.
- Valós rendszerek teljes leírásához gyakran több adat kell, mint amit egy ember szimultán felfoghat. De akkor hogyan tudnak az emberek valós rendszerekről gondolkodni, következtetéseket levonni?
- A közelítő következtetés (approximate reasoning) segítségével.
- Ennek precíz, matematikailag korrekt leírására és kezelésére szolgál a **fuzzy logika**.

Fuzzy rendszerek

Bizonytalanság

BIZONYTALAN

(MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁR)

- Kétségbe vonható, nem bizonyos.
- Nem elég szilárd helyzetű, ingatag.
- Tétova, nem eléggé határozott.
- Nem eléggé ismert.
- Elmosódó, alig felismerhető.
- Nem biztonságos.
- Még meg nem határozott.

SZINONÍMÁK:

- elmosódott,
- homályos,
- ingadozó,
- változó,
- határozatlan,
- kockázatos,
- pontatlan,
- változékony,
- véletlen,
- nehezen meghatározható,
- nem pontos,
- nem szabatos.

- Nem minden kapcsolódik a véletlen (és így a valószínűség) fogalmához, ami bizonytalan!!
- Figyelembe veendő tényezők:
  - a bizonytalanság okai;
  - a rendelkezésre álló információ típusa;
  - ennek feldolgozására alkalmas eljárás.
- A bizonytalanság okai:
  - hiányzó információ;
  - túl sok információ;
  - egymásnak ellentmondó információ;
  - pontatlan információ;
  - kétértelműség, félreérthetőség.
- A rendelkezésre álló információ típusai:
  - numerikus (szám + skála);
  - intervallum (alsó-felső korlát);
  - nyelvi (szavak);
  - szimbolikus (kép, szín).

- A bizonytalanság modellezése függ a kontextustól.
- A vizsgált jelenségnek, a bizonytalanságot kezelő módszernek konzisztensnek kell lennie a rendelkezésre álló információ mennyiségével és minőségével.
- **Nincs egyetlen olyan módszer sem, amelyik egyformán jól tudná kezelni a bizonytalanság minden típusát.**
- A **fuzzy logika** (a fuzzy halmazok elmélete) a
  - kétértelműségből (**ambiguity**),
  - pontatlanságból (**imprecision**), illetve az
  - információhiánybólfakadó bizonytalanság kezelésére alkalmas matematikai eszköz.

Fuzzy

FUZZY

- bolyhos,
- homályos,
- életlen,
- elmosódott, lágy körvonalú, életlen vonalú
- spicces, becsípett
- A tudományos és műszaki életben: olyan objektum, amelynek nincsenek éles határai, bizonytalan, pontatlan, nem egyértelmű.

Példa: életkor

- 1965: Zadeh nagyhatású cikke a fuzzy halmazokról
- az elmélet gyors ütemben fejlődik
- 70-es évek közepétől Japánban szabadalmak, gyakorlati megvalósítások tömege
- Egyértelmű siker két esetben:
  - nagyon összetett modellek esetén, amikor megértésük erősen korlátozott vagy szubjektív megítélés kérdése;
  - olyan folyamatok esetén, amelyekben az emberi következtetés, érzékelés (felfogás), vagy döntéshozatal kibogozhatatlanul van jelen.

Komplex rendszerek

- Komplex rendszerekben a felmerülő költségek arányosak a pontossággal.
- Fuzzy logika alkalmazása: kihasználjuk annak előnyeit, hogy toleránsak vagyunk a pontatlansággal szemben.
- Utazó ügynök problémája: adott városok meglátogatása olyan sorrendben, hogy a megtett távolság minimális legyen.
- Ha kevés városról van szó, akkor a feladat triviálisan megoldható: minden lehetőséget sorra veszünk, majd kiválasztjuk azt, amelyik a legrövidebb távolságot adja.
- A városok számának növekedésével az összes lehetséges útvonal száma robbanásszerűen nő. Például 100 város esetén ez a szám $100!$, ami nagyságrendileg 10^{200} . Ma nem létezik olyan számítógép, amelyik az összes lehetőséget sorra véve meg tudná oldani a problémát.

- Ezzel analóg gyakorlati problémák gyakran fellépnek. Pl.: nyomtatott áramkörök gyártásakor százezernyi nagy pontosságot igénylő lyukat fúrnak lézerfúró segítségével (a lap mozog a fúró alatt). Milyen sorrendben kell a lyukakat fúrni, hogy a teljes fúrási idő minimális legyen?
- Tekintsünk egy 100000 „városból” álló hálózatot, amelyben az utazó ügynök problémáját közelítőleg szeretnénk megoldani: az egzakt megoldástól legfeljebb 1%-kal térhetünk el. A közelítő megoldás megtalálásához egy szuperkomputer két napi munkájára lenne szükség.
- Ugyanez a probléma, de a pontosság 0.75%: a számítási idő közel 7 hónap.
- Ha megelégszünk a 3.5% pontossággal, akkor egy 1000000 városból álló hálózat megoldásához is csak kicsit több, mint 3 órára lenne szükség.
- Elfogadható-e egy ilyen kevésbé pontos megoldás, a jelentős költségcsökkenés mellett? Az esetek döntő többségében igen.

Kereskedelmi alkalmazások

- Fisher, Sanyo: kamera. Fuzzy fókuszlás, képstabilizálás.
- Mitsubishi: fuzzy légkondicionáló.
- Matsushita: fuzzy mosógép. Szín, anyag- és szennyezettség felismerés. Fuzzy mikroprocesszor választja ki a legmegfelelőbb víz hőmérséklet, mosószer mennyiség, mosási idő, és forgási sebesség kombinációt 600 lehetséges közül.
- Sendai (Japán): 16 állomásból álló városi metró - fuzzy szabályozás. Az utasoknak a szerelvény megállásakor sem kell kapaszkodniuk. 70%-kal kevesebb felesleges gyorsítást és lassítást végez, mint az emberi vezetők.
- Nissan: fuzzy automatikus erőátvitel, fuzzy csúszásmentes fékrendszer.
- Tokiói tőzsde: fuzzy portfólió. Eredményesebb volt, mint a Nikkei átlaga.
- Japánban: fuzzy golf diagnózis rendszer, fuzzy kenyérpíró, rizsfőző, porszívó, stb.
- NASA: fuzzy logika dokkolás szabályozására az űrben.

Kétértékű logika, klasszikus halmazok

KLASSZIKUS (KÉTÉRTÉKŰ) LOGIKA

- Az igazságértékek halmaza két elemű: $\{0, 1\}$.
- Két bináris alapművelet: $\wedge, \vee$.
- Egy unáris alapművelet: $\neg$.
- A többi logikai művelet (például implikáció $\rightarrow$, logikai ekvivalencia $\leftrightarrow$, stb) megkonstruálható az $\wedge, \vee, \neg$ alapműveletekből.

- Egy állítás vagy igaz, vagy hamis.
- Egy állítás lehet egy logikai változó $p_1, p_2, \dots$, vagy egy $(p \wedge q)$, $(p \vee q)$, vagy $\neg p$ típusú összetett kifejezés, ahol p és q logikai változók.
- Egy állítás igazságértékét az őt alkotó logikai változók igazságértékein keresztül értékeljük ki „belülről kifelé” haladva, a logikai műveletek alkalmazásával.

A LOGIKAI ALAPMŰVELETEK IGAZSÁGTÁBLÁZATAI

p	q	$p \wedge q$
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

p	q	$p \vee q$
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	1

p	$\neg p$
0	1
1	0

A LOGIKAI MŰVELETEK TULAJDONSÁGAI

Bármely p , q , és r esetén az alábbi tulajdonságok érvényesek:

- 1 $p \wedge q = q \wedge p$, $p \vee q = q \vee p$ (kommutativitás)
- 2 $p \wedge (q \wedge r) = (p \wedge q) \wedge r$, $p \vee (q \vee r) = (p \vee q) \vee r$ (asszociativitás)
- 3 $p \wedge (q \vee r) = (p \wedge q) \vee (p \wedge r)$, $p \vee (q \wedge r) = (p \vee q) \wedge (p \vee r)$ (disztributivitás)
- 4 $p \wedge 1 = p$, $p \vee 0 = p$ (létezik egységelem)
- 5 $p \wedge 0 = 0$, $p \vee 1 = 1$ (elnyelési tulajdonság)
- 6 $p \wedge p = p$, $p \vee p = p$ (idempotencia)
- 7 $\neg(\neg p) = p$ (involúció)
- 8 $\neg(p \wedge q) = \neg p \vee \neg q$, $\neg(p \vee q) = \neg p \wedge \neg q$ (De Morgan azonosságok)
- 9 $p \wedge \neg p = 0$, (a harmadik kizárásának elve)
- 10 $p \vee \neg p = 1$. (az ellentmondás elve)

KLASSZIKUS HALMAZOK

- X klasszikus halmaz (crisp set): minden dologról egyértelműen el kell tudni dönteni, hogy hozzá tartozik-e vagy sem. A halmazhoz tartozás és nemtartozás között hirtelen, ugrásszerű az átmenet: pl. $25 \in [25, 40]$, de $24.9999999 \notin [25, 40]$.
- $x \in X$, $x \notin X$, $A \subseteq X$, $A = B$, üres halmaz $\emptyset$, X hatványhalmaza $\mathcal{P}(X)$.
- Műveletek klasszikus halmazokon: $A \cup B$, $A \cap B$, $\bar{A}$, $A \setminus B$.
- Műveletek tulajdonságai: kommutativitás ($A \cup B = B \cup A$); asszociativitás ($A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C$); disztributivitás ($A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$); idempotencia ($A \cup A = A$); egységelem létezése ($A \cup \emptyset = A$, $A \cap X = A$); involúció ($\overline{\bar{A}} = A$); a harmadik kizárásának elve ($A \cup \bar{A} = X$); az ellentmondás elve ($A \cap \bar{A} = \emptyset$); De Morgan szabály ($\overline{A \cap B} = \bar{A} \cup \bar{B}$).

KAPCSOLAT A LOGIKÁVAL

- $A \cap B = \{x \in X \mid x \in A \wedge x \in B\}$.
- $A \cup B = \{x \in X \mid x \in A \vee x \in B\}$.
- $\bar{A} = \{x \in X \mid x \notin A\} = \{x \in X \mid \neg(x \in A)\}$.
- $A \subseteq B$ akkor és csak akkor, ha $(x \in A) \rightarrow (x \in B)$ minden $x \in X$ esetén.

A HALMAZMŰVELETEK TULAJDONSÁGAI

Egy X alaphalmaz bármely A, B, C részhalmazára érvényesek az alábbiak:

- 1 $A \cap B = B \cap A$, $A \cup B = B \cup A$ (kommutativitás)
- 2 $A \cap (B \cap C) = (A \cap B) \cap C$, $A \cup (B \cup C) = (A \cup B) \cup C$ (asszociativitás)
- 3 $A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C)$, $A \cup (B \cap C) = (A \cup B) \cap (A \cup C)$ (disztributivitás)
- 4 $A \cap X = A$, $A \cup \emptyset = A$ (létezik egységelem)
- 5 $A \cap \emptyset = \emptyset$, $A \cup X = X$ (elnyelési tulajdonság)
- 6 $A \cap A = A$, $A \cup A = A$ (idempotencia)
- 7 $\overline{\overline{A}} = A$ (involúció)
- 8 $\overline{(A \cap B)} = \overline{A} \cup \overline{B}$, $\overline{(A \cup B)} = \overline{A} \cap \overline{B}$ (De Morgan szabályok)
- 9 $A \cap \overline{A} = \emptyset$, (ellentmondás)
- 10 $A \cup \overline{A} = X$ (a harmadik kizárása)

KARAKTERISZTIKUS FÜGGVÉNY

Egy adott X halmaz bármely A részhalmazát egyértelműen azonosíthatjuk egy $X \rightarrow \{0, 1\}$ függvénnyel, az A karakterisztikus függvényével:

$$\chi_A(x) = \begin{cases} 1, & \text{ha } x \in A \\ 0, & \text{ha } x \notin A \end{cases}.$$

A halmazműveletek leírhatók a karakterisztikus függvényeken végzett logikai műveletekkel:

$$\begin{aligned}\chi_{A \cap B}(x) &= \chi_A(x) \wedge \chi_B(x) &= \min(\chi_A(x), \chi_B(x)), \\ \chi_{A \cup B}(x) &= \chi_A(x) \vee \chi_B(x) &= \max(\chi_A(x), \chi_B(x)), \\ \chi_{\overline{A}}(x) &= \neg \chi_A(x) &= 1 - \chi_A(x).\end{aligned}$$

Továbbá $A \subseteq B$ pontosan akkor, ha $(\chi_A(x) \rightarrow \chi_B(x)) = 1$ teljesül minden $x \in X$ esetén.

ALTERNATÍV MŰVELETEK

Le tudjuk-e írni a halmazműveleteket a karakterisztikus függvényeken végzett más műveletekkel is? Például:

$$\chi_{A \cap B}(x) = \chi_A(x) \cdot \chi_B(x),$$

$$\chi_{A \cup B}(x) = \chi_A(x) + \chi_B(x) - \chi_A(x) \cdot \chi_B(x),$$

$$\chi_{\bar{A}}(x) = \sqrt{1 - [\chi_A(x)]^2}.$$

vagy

$$\chi_{A \cap B}(x) = \max(\chi_A(x) + \chi_B(x) - 1, 0),$$

$$\chi_{A \cup B}(x) = \min(\chi_A(x) + \chi_B(x), 1),$$

$$\chi_{\bar{A}}(x) = [1 - \sqrt{\chi_A(x)}]^2.$$

Fuzzy halmazok

TAGSÁGI FÜGGVÉNY, FUZZY HALMAZ

Fuzzy halmazok esetén a hozzá tartozás és nemtartozás között fokozatos az átmenet. Ezt a tagsági függvény segítségével tudjuk leírni. A tagsági függvény a karakterisztikus függvény általánosítása arra az esetre, amikor a lehetséges értékek $\{0, 1\}$ halmazát kiterjesztjük a zárt egységintervallumra, vagyis $[0, 1]$ -re.

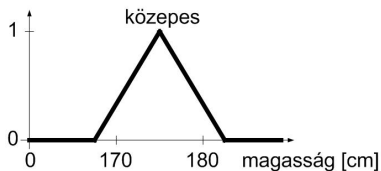
DEFINÍCIÓ

Legyen $X \neq \emptyset$ adott halmaz. Az X egy A **fuzzy részhalmazát** annak $\mu_A : X \rightarrow [0, 1]$ **tagsági függvényével** jellemezzük. Valamely $x \in X$ esetén a $\mu_A(x)$ szám azt fejezi ki, hogy x milyen mértékig tartozik hozzá az A fuzzy halmazhoz.

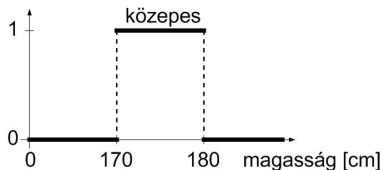
Azt is mondjuk, hogy A fuzzy halmaz X -en, vagy egyszerűen csak azt, hogy A fuzzy halmaz.

PÉLDA

Tekintsük a közepes magasságú emberek összességét. Ez klasszikus értelemben nem halmaz, azonban fuzzy halmaz. Tagsági függvénye:

Ha nagyon akarjuk, erőltetett módon lehet crisp halmazként is értelmezni:

JELÖLÉSEK

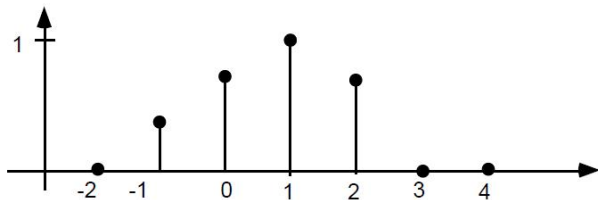
- Egy X alaphalmaz fuzzy részhalmazainak összességét $\mathcal{F}(X)$ jelöli.
- Az egyszerűség kedvéért egy A fuzzy halmazt és annak tagsági függvényét is ugyanazzal az A szimbólummal jelöljük.
- Ha $X = \{x_1, \dots, x_n\}$ véges halmaz és A egy fuzzy halmaz X -en, akkor az alábbi jelölés elterjedt az irodalomban:

$$A = \mu_1/x_1 + \dots + \mu_n/x_n,$$

ahol a μ_i/x_i , $i = 1, \dots, n$ szimbólum azt fejezi ki, hogy μ_i az x_i tagsági értéke A -ban; a plusz jel pedig az uniót jelenti (lásd még: valószínűség-számítás, események összege).

PÉLDA

DISZKRÉT FUZZY HALMAZ A: „x KÖZEL VAN 1-HEZ”

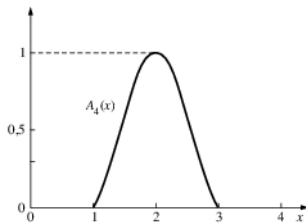
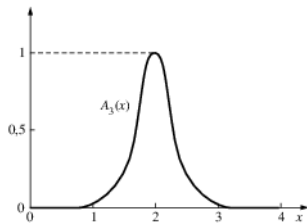
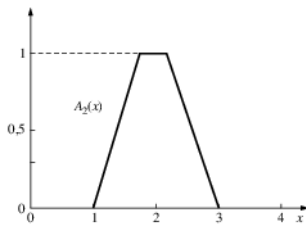
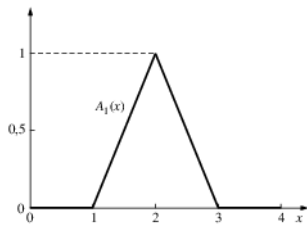

$$X = \{-2, -1, 0, 1, 2, 3, 4\},$$

$$A = 0/(-2) + 0.3/(-1) + 0.8/0 + 1/1 + 0.8/2 + 0.3/3 + 0/4.$$

PÉLDA

VALÓS FUZZY HALMAZ A: „x KÖRÜLBELÜL 2”

PÉLDA

OLCSÓ AUTÓ

Egy USA-ban élő barátunk olcsó autót szeretne venni. Az *olcsó* fuzzy halmazként reprezentálható az autók árait tartalmazó halmazon, például az alábbi tagsági függvénynek megfelelően:

